

Skovklosters ejendomme i Næstved i slutningen af 1400-årene og i begyndelsen af 1500-årene – en topografisk undersøgelse

Af Aage Andersen

1. Indledning

Ved fundats af 23. maj 1565 bestemte admiral Herluf Trolle og fru Birgitte Gøye, at Herlufsholm i fremtiden skulle være en skole for adelige og andre mænds børn (1). På trods af en række uoverensstemmelser herom med arveberettigede slægtninge var skolens oprettelse en realitet, og den kom snart til at fungere som sådan. Utallige er de mænd og nu også kvinder, der her gennem årene er blevet ført igennem til artium.

Ægteparret udlagde til skolens underhold en hel mængde ejendomme (2), som Herluf Trolle var kommet i besiddelse af ved et mageskifte med kronen i 1560 (3). Ved dette afstod Herluf Trolle bl.a. Hillerødsholm (det senere Frederiksborg) og fik til gengæld store dele af Skovklosters (Næstved Skt. Peders klosters) omfattende godsmængder.

Ved Reformationen 1536 blev den katolske kirke omstyrtet og kirkens ejendom underlagt kronen. Umiddelbart inddroges bispegodset. Klostrene fik lov til at bestå indtil kongen og rådet traf anden beslutning herom. Munkene og nonnerne fik således lov til at forblive i klostrene, såfremt de ønskede det. Men det var nu Luthers lære, der forkyndtes. Klostergodset måtte dog ikke pantsættes eller afhændes uden kongens og rigsrådets godkendelse. I realiteten disponerede konge og råd over godset, og Skovkloster bortforlejnede kronen således allerede 1537 til den tidligere Århusbispe Ove Bille (4).

Ved mageskiftet 1560 beholdt kronen selv det under Skovkloster liggende gods i Næstved købstad. Dette skal i det følgende gøres til genstand for en topografisk undersøgelse.

2. Kildematerialet

I 1528 lod Skovklosters abbed, Rasmus Daw, Roskildeklerken Peder Jacobsen Skjold udarbejde en registratur over klostrets arkiv. Denne endnu bevarede registratur omfatter en fortegnelse over klostrets privilegie- og adkomstbreve (5). Den er udarbejdet dels for, som Peder Jacobsen Skjold selv meddeler, at lette abbeden indgangen til klostrets arkiv (6), dels vel under påvirkning af abbedens frygt for den voksende reformatoriske bevægelse og Næstved borgernes eventuelle voldelige fremfærd og overgreb mod klostrets ejendom (7). I tilfælde af en sådan situation ville det være nyttigt senere at kunne dokumentere sin adkomst til de forskellige ejendomme. H.J. Helms har allerede i sin omfangsrige og fortjenstfulde monografi om Skovklosters historie indgående behandlet og udnyttet denne registratur (8). Vi skal derfor her kun kort redegøre for de afsnit, der vedrører adkomsterne i Næstved by.

Disse register af adkomsterne på ejendommene er opregnet fjerdingsvis, hvilket vil sige at Peder Jacobsen Skjold har fulgt byens verdslig-administrative inddeling (9). Indenfor fjerdingerne er adkomsterne un-

dertiden opregnet i forhold til gadenettet, andre gange i forhold til mere eller mindre kendte topografiske enheder, hvis placering vi er i stand til at afgøre, såsom porte, rådhus, gildeshuse, gejstlige institutioner eller brønde. Desuden får man ofte underretning om ejendommenes orientering, idet naboernes placering er angivet i forhold til verdenshjørnerne. Men foruden beskrivelsen af den enkelte ejendom i forhold til sine omgivelser følger gennemgangen af adkomsterne en nøje fastlagt rute, der indenfor den enkelte fjerding bringer os rundt i byen gade op og gade ned. Dette er af uvurderlig betydning for placeringen af ejendommene. Igennem registraturen er det muligt i de fleste tilfælde at følge, hvorledes Skovkloster er kommet i besiddelse af den enkelte lokalitet, idet giverens/sælgerens adkomst hertil er nøje opregnet. Det er muligt herigennem i enkelte tilfælde at få et indblik i bebyggelsesstrukturen. Materialet er ingenlunde repræsentativt, idet de få ejendomme, om hvilke vi er bedst underrettet, er gårde med stenhuse og bod(er). Alene den kendsgerning at de betegnes som stenhuse – endog af registratures udarbejder anvendt som en samlende overskrift over adkomsterne til en enkelt lokalitet – synes at vise disses særegne stilling i Næstved. Endvidere er det muligt for os gennem registraturen at få indsigt i indholdet af de forskellige betegnelser så som gård, ejendom, hus og bolig. Et eksempel vil måske bedst belyse dette. Claus Jensen, der var præbendar i klostret, havde 1519 givet dette »all sin æyendom huss oc jord i Snabertun«. Det følgende år skødede Mogens Porse på Claus Jensens vegne »forscrefne gard till Closter« (10). Her må gården opfattes ikke som det fra en senere tid så velkendte firelængede kompleks, men snarere dække over begrebet ejendom, der så i dette tilfælde har omfattet hus og jord.

Den topografisk-kronologisk ordnede registratur

angiver naturligvis kun det gods, som klostrets arkiv har indeholdt adkomster på. Således ved vi f.eks., at Skt. Mortens kirke lå under Skovklosters overhøjhed (11). Denne kirke solgte flere gange gods, der beskrives i forhold til ejendomme tilhørende Skovkloster. Det er vel i og for sig rimeligt nok, at det til Skt. Mortens kirke liggende ikke opregnes i registraturen, men det under Skovkloster hørende, som opregnes som nabo, er heller ikke indført. Denne mangel har til følge, at opgivelserne i registraturen må opfattes som minimumsangivelser, og at vor opgørelse af klostrets ejendomme i Næstved købstad derfor også kun kan blive sådan.

En mulighed for at kontrollere omfanget af besiddelserne i slutningen af 1400-årene har vi igennem klostrets abbeds, Jacobs (Jeips), bevarede regnskaber over indtægter af klostrets jorder samt udgifter til folkehold i 1460'erne, 1470'erne og begyndelsen af 1480'erne (12). Den adelige borgmester i Næstved, Niels Brun, var en blandt mange, der ved gaver til klostret søgte at sikre sig en behagelig alderdom. I 1472 gav han således en gård, Endegård i Skibinge (Skibinge sogn, Bårse herred), hvorfor han fik ni skilling grot til rente i Lille Næstved på livstid (13). For de ni skilling grot fik han afgiftsfrit af klostret »II. wærskaff (boliger) i lille Næstued« (14). Niels Brun opregnedes naturligvis ikke i regnskaberne under 1472 eller de følgende år. Man må være opmærksom på, at der er tale om et regnskabsmateriale og ikke jordebøger, hvorfor vi ved brug heraf ikke kan regne med at få et fuldstændigt overblik over klostrets indtægtsmuligheder i form af ejendomme.

Det til denne undersøgelse mest givtige materiale er opregnet ovenfor. Det var beroende i Skovklosters Arkiv (nu Herlufsholm Stiftelses Arkiv på Herlufsholm). Heri ligger måske noget af forklaringen på, at det er

blevet bevaret og stadigvæk er tilgængeligt. Som H.J. Helms (15) rigtigt anfører, er mange af originalerne til adkomsterne gået tabt igennem årene. Derfor har registraturen været den eneste kilde til dokumentation af ejendomsforholdene til det tidligere Skovklosters ejendom. Der findes vidnesbyrd om, at registraturen har været fremlagt i sager vedrørende Herlufsholm Stiftelses gods.

3. Skovklosters ejendomme – et forsøg på en topografisk placering

I de nedenfor meddelte bilag I til III er gengivet de vidnesbyrd, det skriftlige kildemateriale kan aftvinges om Skovklosters erhvervelser, afhændelser og udlejning af ejendomme, som ellers ikke er konstateret i klostrets besiddelse. Endelig rummer bilag IV en fortegnelse over klostrets panthaverrettigheder.

De tre første giver os et sikkert vidnesbyrd om, hvilke minimumsbesiddelser klostret til et givent tidspunkt må have haft i Næstved købstad. Som det fremgår af fortegnelsen over Skovkloster som panthaver er de fleste her opregnede ejendomme efterhånden kommet ind herunder.

Med udgangspunkt i registratures oplysninger er ejendommene forsøgt placeret som meddelt i figur 1. Inden denne skal kommenteres, må visse tilføjelser om de topografiske-geografiske forhold gøres. Næstved har mod syd og sydvest været afgrænset af Susåen, hvis bredder i middelalderen har været at finde andetsteds end ved matrikuleringen i forrige århundrede. Den fremragende byforsker Hugo Matthiessens undersøgelse af borgmester Mogens Tuessøns badstue ved åen (fig. 1;1) samt fund af skibsvrag østligere herfor viser, at begge dele delvis har ligget på oprindelig åbund (16). Om denne nordligere placering af åbredden skyldtes en højere vandstand i åen

eller/og et andet åforløb end senere skal ikke kunne siges. Fund af pæleværk, der eventuelt kan have tjent som fundering for et pakhuis, i umiddelbar nærhed af skibsvraget (17), kunne måske tyde på, at vi befinder os i nærheden af Næstveds middelalderlige havn.

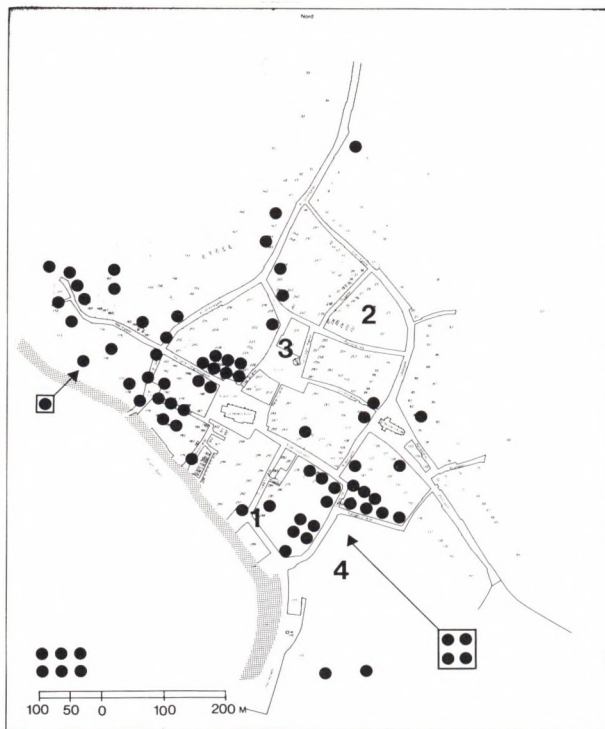

Fig. 1. Viser et forsøg på topografisk at placere de af Skovklosters ejendomme, om hvilke vi er underrettede. Signaturen ● markerer en besiddelse, uanset hvad den dækker. Signaturen er placeret på tværs af matrikelskellene, for ikke at lade disse fastholde betragteren i eventuel overensstemmelse mellem daværende og nuværende matrikulering. I enkelte tilfælde har ejendommen ikke kunnet placeres på en bestemt gadeside, hvorfor signaturen er anbragt tværs over gaden. 1: Mogens Tuessøns badstue; 2: Gråbrødrekær (Munkesøen); 3: Gråbrødreklostret; 4: Sortebrødreklostret. Grundkortet er udarbejdet 1978 til projekt »Middelalderbyen« på grundlag af matrikelarkivets originale matrikelkort 1:800 over Næstved Købstads bygrund opmålt 1865.

Mod vest og nordvest har byen været begrænset af mosestrækninger (Pugemose), og mod nord og nordøst har Mogenstrup ås' afslutning, Sandbjerget (jfr. fig.3), dannet en naturlig grænse for byens vækst. Nedenfor »Bjerget« i området Nygade-Ramsherred-Grønnegade (fig. 1;2) har til op i 1700'årene ligget et vandfyldt område – Gråbrødrekær (Munkesøen). Vi kender endnu kun dettes afgrænsning mod nordøst (18). På det nuværende Akseltorv har Gråbrødreklostret ligget (fig. 1;3) (19). Mod sydøst har byen i nogen grad været afgrænset af Husvolden, hvis alder og funktion endnu ikke er klarlagt. Ved denne har byens andet tiggermunkekloster ligget (fig. 1;4).

Området umiddelbart sydvest for Susåen, Lille Næstved, havde siden slutningen af 1100'årene været i Skovklosters besiddelse (20).

Skovklosters dominans i Næstved afspejler sig i udstrakte rettigheder i økonomisk, politisk og juridisk henseende (21), men klostrets position er blevet yderligere grundfæstet i kraft af dets ejendomsbesiddelser i byen. Kortet figur 1 samt bilagene synes at vise en minimumsopgørelse omkring 1530 på ca. 70 ejendomme. Det er ikke muligt at afgøre, om den i figur 1 viste ejendomsfordeling i de forskellige kvarterer i Næstved vitterligt kan tages som udtryk for, at klostret har haft sine besiddelser koncentreret i byens sydlige og vestlige del. Det er f.eks. kun muligt af fru Bodils gave til klostrets grundlæggelse 1135 29/11 på en mølle, et bol og en fjerding at placere møllen.

Samtidig må man holde sig for øje, at også byens to sognekirker, der har været underlagt klostrets overhøjhed, har ejet bygods, der naturligvis ikke er registreret i klostrets godsfortegnelse. Desuden har vi efterretninger om, at de to tiggermunkeklostre samt Helligåndshospitalet har været i besiddelse af få og spredte ejendomme. Det af Skovkloster dominerede

materiale tillader os – naturligt nok – ikke at sige meget om, hvilke eventuelle andre besiddere byen har haft, med mindre vedkommendes ejendom er kommet klostret i hænde.

Byens nærmeste omegn, jorderne nord herfor mellem byen og klostret, jorderne mod øst mellem byen og Kalbyris, jorderne syd-sydøst for byen strækkende sig til Rønnebæksholm og Åderup samt Husvolden, har alle været i klostrets besiddelse. Dette kunne nok give anledning til uoverstemmelser med hensyn til udnyttelse og ejendomsforhold. Da byen således i 1400'årenes slutning ekspanderede i østlig retning sørgede klostret for at få sine rettigheder til området garanteret (22).

Men ser man Skovklosters opgjorte godsmængder sammenholdt med de øvrige gejstlige institutioner (institutionernes fysiske fremtræden og deres eventuelle ejendomme i byen) og de fysiske rammer de topografisk-geografiske forhold har udstukket for købstadens udviklingsmuligheder, kan der næppe – endskønt det kun er minimumstal, vi regner med – herske tvivl om, at Skovkloster har været den altdominerende besidder i byen.

Disse mange besiddelser, som klostret gennem årene havde erhvervet såvel i Næstved købstad som i de ikke her behandlede lokaliteter på det øvrige Sjælland, Lolland, Falster og i Skåne, var ifølge Helms opgørelser kommet munkesamfundet i hænde fra dets grundlæggelse i 1135 til omkring 1520, hvor strømmen af gaver brat er standset op (23). Giverne har været kongelige, gejstlige, adelige og enkelte borgere (24).

En del af disse har overladt Skt. Peders kloster gods til frelse for sjælen, hvorfor de omtales i klostrets dødebog, så munkene kunne afholde sjælemesser for afdøde. Klostret har tydeligt nok forsøgt at komme eventuelle processer med arvingerne om godset i forkøbet,

idet der undertiden i registraturnotitserne meddeles, at godset har været lovligen opbudet til købs, inden det er blevet klostrets ejendom (25). Naturligvis har man ligeledes sørget for at få understreget, at donator har været ved sine sansers fulde brug på det tidspunkt, hvor han betænkte klostret (26).

Godset er også blevet erhvervet ved køb. Således købte man i 1374, som det vil fremgå af bilag I, af Roskilde Skt. Klara kloster »duos fundos tabernarum, in qvibus carnes vendebantur« – to slagterboders grunde, som 1477 bortmageskiftedes med Skt. Peders kirke. På dette tidspunkt forhandlede der næppe slagtervarer her.

I et enkelt tilfælde har vi efterretning om, at klostret

er kommet i besiddelse af en ejendom, i hvilken det har haft pant. Hans Jensens fosterfader, Per Andersen er på et tidspunkt af klostret blevet forstrakt med et lån på otte lødige mark. Klostret har vel sagtens omgået kanonisk rets forbud mod at tage renter og har i stedet overtaget gården på Ringstedgade for at oppebære dens afkastninger. Pantet forhøjedes 1467, og ejendomsretten gled få år senere over i klostrets hænder.

En del gaver blev givet med helt andre og mere jordnære formål end sjælemesser og årtider. Mod en donation ønskede giveren at betrygge sin tilværelses sidste tid. Med H.J. Helms' ord fungerede Skovkloster som »Alderdomshjem, Forsikrings [eller] Livrentean-

Fig. 2. Maleri af ukendt kunstner. I privateje i København. Billedet, der formodentlig er blevet til omkring 1825, forestiller nogle gamle boder ved

østenden af Skt. Peders Kirke set fra nordøst (Pølsestræde) (37) Foto: Nationalmuseets anden afdeling.

stalt« (27). Livrentenyderne modtog kost og bolig i klostret eller i en ejendom udenfor klostret f.eks. i Næstved købstad eller Lille Næstved. »Pensionisten« kunne eventuelt også overtage nogle af klostrets gårde i forpagtning – på almindelige vilkår eller på lempelige betingelser eventuelt helt uden afgifter.

Helms opregner omkring 35 pensionærer fordelt tidsmæssigt over hele klostrets funktionstid. Han antager, at der er tale om minimumsangivelser; af disse 35 har vi sikre efterretninger om, at ca. 10 har boet i Næstved by og her modtaget renten.

Dette system af pensionærer er ikke en for Skovklo-

ster særegen institution. Vi møder den også ved eller i Johannitterklostrene (28) og hos cistercienserne i f.eks. Esrom (29) og Sorø – et fænomen som i alle tilfælde cistercienserne kendte fra de franske moderklostre (30). Disse pensionærer leder os over i, hvem der har beboet klostrets købstadsejendomme.

4. Ejendommenes beboere

Af abbed Jeips regnskaber fremgår det, at klostret årligt har indkasseret en lejeafgift af sine ejendomme. Iblandt disse afgiftsydere ses i Næstved by et antal gejstlige, f.eks. byens sognepræster. Der må vel sag-

Fig. 3. Næstved købstad set fra Sandhjerget. Dette er lige blevet gennemskåret for at skabe forbindelse til den anlagte og 1870 åbnede jernbane fra Køge over Næstved til Vordingborg. Fotografiet er taget af den kendte Næstvedfotograf J.F. Busch, der havde atelier i byen 1859-1872. Drengene på billedet er

Buschs egne sønner, hvoraf den ene, Peter Valdemar, senere blev kunstmaler. Originalen til dette fotografi findes på Det kongelige Bibliotek, men en variant heraf i original findes i Næstved Museum. Foto: Nationalmuseets anden afdeling. Neg. nr. 70047.

tens være tale om en afgift ydet af den til embedet liggende residens, som kirken har lejet af klostret. I alle tilfælde ved vi, at sognepræsten ved Skt. Mortens kirke i 1528 residerede i et stenhus med tilliggende jordsmon, som er blevet overdraget Skovkloster af rigsråden Laurids Bydelsbak i 1430'erne. Denne bolig har ligget på Koberg mellem Købmagergades østlige ende og åen, og af hvilken der ydedes klostret en afgift. Endvidere ses det, at sognepræsten i Vallengsved (Øster Flakkebjerg herred), hr. Mads, har boet i byen. Denne kirke med præstegård var kommet klostret i hænde 1455 ved mageskifte med Roskildebispens (31). På trods af bopælspligten har hr. Mads altså valgt at bo i byen. Det har ikke været et for Næstved særegent fænomen. I senmiddelalderen har det ikke været ualmindeligt, at en landsbypræst har bosat sig i den nærliggende købstad (32).

Antallet af adelige lejere har været stort. Både relativt og absolut har antallet af lavadelige været størst i Lille Næstved, der med historikeren Troels Dahlerups rammende ord bedst kan karakteriseres som »et veritabelt Lavadelspensionistkvarter« (33). Helms har allerede gennemgået disse adelige både i købstaden og i Lille Næstved (34). Eksempelvis kan nævnes, at Oluf Lunge igennem en årrække lejede en bolig ikke alene i Lille Næstved, men også i 1472 ses at have betalt husleje af Møntergården i Næstved (35). Flere har på samme tid lejet ejendomme på begge sider af åen, men det fremgår ikke af materialet, hvilken side der har været mest attraktiv. Det er ikke konstateret, at beboere fra det ene sted har slået sig ned det andet sted, når lejlighed bød sig i form af ledige boliger.

Den største mængde lejere har været af borgerlig herkomst, hvilket allerede Helms konstaterede (36). Blandt disse har antallet af borgmestre og rådmænd været ikke ringe.

5. *Sammenfatning*

En gennemgang af Skovklosters erhvervelser og afhændelser af ejendomme i Næstved by efter grundlæggelsen i 1135 har vist, at institutionen omkring 1530 har besiddet mindst 70 enheder i købstaden. I kraft af disse omfattende besiddelser og udstrakte privilegier og rettigheder i byen må abbeden og munkesamfundet ude i skoven have haft en ikke ringe indflydelse også på bylivets fysiske rammer og dermed købstadens topografiske udvikling.

Vel ingen anden dansk købstad af så høj ælde har haft en så snæver tilknytning til én enkelt gejstlig institution, når man ser bort fra København – før den blev hovedstad. Mariagers og Maribos fremvækst må vel også skyldes én enkelt gejstlig institutions opståen, men de hører begge til et senere lag af købstadsgrundlæggelserne.

Bilag I-IV forkortelser

Dipl Dan: »Diplomatarium Danicum« 1., 2. og 3. rk (Kbh. 1938 ff)
SRD IV: »Scriptores Rerum Danicarum Medii Ævi« IV (Kbh. 1776).

ÆA: »(De) ældste danske Arkivregistraturer« I-V (Kbh. 1854-1910).

Rep 1/2: »Repertorium Diplomaticum Regni Danici Mediævalis« 1. og 2. rk (Kbh. 1894-1939).

Noter

1. Herlufsholm Stiftelses Arkiv, Herlufsholm (Herefter forkortet H.A.).

B I a Pergamenter nr. 1 (1565 23/5), nr. 82 og 90 (1565 26/5).

B I b Papir nr. 88 (1565 23/5), nr. 87 (1565 26/5).

»Kancelliets Brevbøger vedrørende Danmarks indre Forhold« 1551ff (Kbh. 1885-86 ff) (Herefter forkortet Kanc Brevb) 1565 26/5. Denne undersøgelse er en udløber af Statens Humanistiske Forskningsråds »Projekt Middelalderbyen«, der for Næstveds vedkommende foregår i samarbejde med Næstved Museum. Registreringen og bearbejdningen af det skriftlige kildemateriale til belysning af Næstveds middelalderlige topografi fore-

- går på Sydjysk Universitets Center i Esbjerg. Projektet er finansieret af Statens Humanistiske Forskningsråd og har modtaget støtte af Næstved Kommune.
2. H.A. B I a Pergamenter nr. 2 Udateret (ca. 1565) Jordebog over Herlufsholms gods.
 3. H.A. B I a Pergamenter nr. 42 Frederik II's mageskiftebrev på Skovkloster til Herluf Trolle. Kanc Brevb 1560 1/7. Jfr. endvidere »Kronens Skøder paa afhændet og erhvervet Jordegods i Danmark fra Reformationen til Nutiden« I-V (Kbh. 1892-1955) (Herefter forkortet Kron Sk) 1560 1/7.
 4. »Reformationen i Danmark« Kilder udvalgt af Kai Hørby (Haslev 1972) p. 52. Jfr. endvidere Ove Bille i »Dansk biografisk Leksikon« (2. udg. Kbh. 1933-1944; 3. udg. Kbh. 1979ff).
 5. »Liber Donationum Monasterii b. Petri Nestved. et Skov-Kloster« udgivet i »Scriptores Rerum Danicarum Medii Ævi« IV (Kbh. 1776) p. 335-406. Næstved købstad ibid. p. 362-379 (Herefter forkortet SRD IV).
 6. SRD IV p. 336.
 7. H.J. Helms: »Næstved St. Peders Kloster (Skovkloster)« (Næstved 1940) Specielt p. 93-98.
 8. Jfr. foregående note.
 9. Angående fjerding jfr. »Kulturhistorisk Leksikon for nordisk Middelalder« I-XXII (Kbh. 1956-78) art. Fjerding; specielt Fjerding i byerne IV sp. 383-84.
 10. SRD IV p. 369 Møllefjerding LXV, LXVI.
 11. SRD IV p. 344, 378. Helms 1940 p. 372-73. Troels Dahlerup: »Det danske Sysselprovsti i Middelalderen« (Kbh. 1968) p. 150-51.
 12. H.A. B I b 1467-81 »Liber reddituum monasterii Sancti Benedicti de Nestveth per me fratrem Jacobum Abbatem loci exactorum annis 1467-1481«. Fra de femten år er kun tretten regnskaber bevarede. Daterede er 1468, 1469, 1471, 1474, 1477, 1478, 1479, 1480, 1481. De delvist daterede regnskaber antages at være fra årene 14[67] og 147[2]. De ikke daterede antages at være udfærdigede [1470] og [1475]. Regnskaberne fra årene 1473 og 1476 antages for ikke at være bevarede. Jfr. endvidere note 13.
 13. Endegård optræder i regnskaberne [1470], 1474, 1475, 1477-81, men ikke 1471-72 og yder i de fleste tilfælde afgiften fire skilling grot. Mon [1470]-regnskabet er forkert placeret og i virkeligheden burde omdateres? En diskussion heraf ligger udenfor rammerne af nærværende undersøgelse.
 14. SRD IV p. 352.
 15. Helms 1940 p. 96.
 16. Hugo Matthiessen: »Borgemester Mogens Tuessøns Badstue i Næstved« Aarbog for Historisk Samfund for Præstø Amt 1915 (Næstved 1915) p. 69-88.
 17. NM II D 3022-32.
 18. NM II, Næstved Museum 79:137.
 19. Kanc Brevb 1553 29/1.
Erik Skov: »Næstved gråbrødrekloster«. Nationalmuseets Arbejdsmark 1959 (Odense 1959) p. 57-68.
 20. »Diplomatarium Danicum« 1., 2. og 3. række (Kbh. 1938ff) I II 78, I III 67.
 21. H.J. Helms: »Skovklosters Forhold til Næstved i Middelalderen« Aarbog for Historisk Samfund for Præstø Amt 1935 (Næstved 1935) p. 75-120.
 22. »Repertorium Diplomaticum Regni Danici Mediævalis« 2. rk (1450-1513) I-IX ved William Christensen (Kbh. 1928-39) (Herefter forkortet Rep²) Rep² 3077.
 23. Helms 1940 p. 341 samt passim.
 24. Ibid. passim.
 25. Jfr. eksempelvis SRD IV p. 366.
 26. Jfr. f.eks. SRD IV p. 370.
 27. Helms 1940 p. 291.
 28. »Danmarks Riges Historie« II (1241-1481) (Kbh. 1898-1905) p. 670.
 29. Dipl Dan 2 XII 110.
 30. Poul Nørlund: »Klostret og dets Gods« i »Sorø. Klostret. Skolen. Akademiet gennem Tiderne« I (Kbh. 1923) p. 53-131, sp. 78-79.
 31. SRD IV p. 346.
 32. For denne oplysning takker jeg redaktør, cand. mag. Ebbe Nyborg, København.
 33. Troels Dahlerup: »Lavadelens Krise i dansk Senmiddelalder« i Historisk Tidsskrift 12 række IV (Kbh. 1969) p. 1-43, sp. 10.
 34. Helms 1940 p. 404-405, 427-428.
 35. Jeips regnskaber fol. 52v.
 36. Helms 1940 p. 405-406, 427-428.
 37. For oplysningerne til figur 2 og 3 er jeg fhv. museumsinspektør, lektor, cand. mag. F. Michelsen, Næstved, megen tak skyldig. Om de gamle Næstved-fotografer jfr. Svend Arnholtz: »Gamle Næstved-Fotografer« i Historisk Samfund for Præstø Amt, Ny række IV (Næstved 1953-56) p. 105-216, og F. Michelsen og T. Worsaae: »J.F. Busch og hans fotografier« i Historisk Samfund for Præstø Amt, Ny række V (Næstved 1957-61) p. 397-403.

BILAG I. SKOVKLOSTERS ERHVERVELSER

DATO/ KILDER	GODS	STED	FJER- DING	GIVER/SÆLGER
1135 29/11 Dipl Dan 1 II 64	Kirken Mansum unum. et quadrantem. et molendinum	I Næstved I Store Næstved		Peder, Hemming og Jørgen Bodilsen samt moderen Bodil Bodil
1267 Dipl Dan 2 II 97	Omni iuri quod habebant in bonis mobilibus et immobilibus	Næstved	Stueklint	Peder Nielsen og broderen Ingemar giver afkald på deres rettigheder i den ejendom Niels Væresund gav klostret
1268 Dipl Dan 2 II 131	1 gård	Næstved	Stueklint	Erik Glipping
[ca 1260-1344] SRD IV p. 322	2 boder (1 bod med grund)	Næstved		Benikus Gerlugsnæve
1291 Dipl Dan 2 IV 54	Omnes fundos han ejer	Næstved	Stueklint	Uffe Jensen (Næb)
1315 Dipl Dan 2 VII 323	1 gård	In platea mercatorum a parte aquilonari	Nørre	Herman Drav

DATO/ KILDER	GODS	STED	FJER- DING	GIVER/SÆLGER
1351 Dipl Dan 3 III 506	1 gård	Prope ecclesiam ad aquilonem sitam	Mølle	Albert Brunstensen, kannik
1360 Dipl Dan 3 V 398	1 gård og omnem sub- stanciam suam	Næstved	Stueklint	Erik Degn og hustru, Lucia
Senest 1365 SRD IV p. 370	Boda	Brogade	Bro	
1372 SRD IV p. 368-69	Duas tabernas cum ea- rum fundo, tofft	Juxta cimiterium b. Petri, in parte occi- dentali	Mølle	Peder Trafnøl
1374 SRD IV p. 370-71	Duos fundos taberna- rum, in qvibus carnes vendebantur	Prope cimiterium b. Petri ad meridiem	Bro	Roskilde Skt Klare Kloster
1393 SRD IV p. 374	Omnes jus in qvadam curia Et in qvodam bothestet	Ad occidentalem par- tem apud ecclesiam b. Martini In australi parte pro- pe portam ejusdem curie	Nørre Nørre	Asger Petersen og Niels Wædlø
1398 SRD IV p. 367	Domum suam cum fundo	Porsegade	Mølle	Hr. Niels Brysting, præst

DATO/ KILDER	GODS	STED	FJER- DING	GIVER/SÆLGER
1401 SRD IV p. 370	1 gård	Juxta amnem, paa Korssæ gade, in parte occidentali	Bro	Johannes Stegære
1403 SRD IV p. 370	1 gård	Circa curiam domine Ingeburgis	Bro	Niels Hemmingsen Swærtung
1409 SRD IV p. 370	1 bolig med jord og grund	Brogade på den syn- dre side westen fore byes hærstræde, oc ø- sten then bolig	Bro	Skt. Olufs gilde
1413 SRD IV p. 366	Omtalte 4 fundos taber- narum	Borialiter juxta placi- tum situatas	Mølle	Mads Pedersen (Rå- denrå)
1414 SRD IV p. 370	Fundos suos/terras	Inter domum Convivii Sancti Eriici et plate- am brogade	Bro	Tidike Bent
1415 SRD IV p. 375	1 gård	I Købmagergade ab orientali parte	Stueklint	Rektor Jonas Mogensen
1421 SRD IV p. 370	Terram qvandam deso- latam	Brogade	Bro	Peder Esbernson, præst

DATO/ KILDER	GODS	STED	FJER- DING	GIVER/SÆLGER
1423 SRD IV p. 393, 369	1 jord	Møllegade	Mølle	Bjørn Olsen
1431/1435 SRD IV p. 375	1/2 gård 1/2 gård	Norden Sortebrødre Norden det stræde, der løber norden ved Sortebrødrekirkegård	Stueklint Stueklint	Hr. Hennikke, sogne- præst ved Skt. Morten og Oluf Ascersøn Skåning
1433 SRD IV p. 376	1 stenhus og 2 jordsmon og 1 øde gård	Koberg Østen wed thet stræde, som man gar till Swortæ brødre	Stueklint	Rigsråd Laurids By- delsbak
1434 SRD IV p. 374	1 bod og 1 øde jord	Skt. Mortens s. på den østre ændæ af platee mercatorum	Stueklint	Sortebrødrene
1436 SRD IV p. 376-77	2 øde grunde	Koberg, imellem to gader der fører fra Købmagergade til åen	Stueklint	Skt. Gertrudsgildet
1440 SRD IV p. 374	1 gård	Hos Sortebrødrene yderst på Købmager- gade østerst	Stueklint	Oluf Sappe

DATO/ KILDER	GODS	STED	FJER- DING	GIVER/SÆLGER
1440 SRD IV p. 369	1 stenkælder med hus og bygning/kældere, hus og gårdsrum 1 jord	Møllegade på den søndre side Ved møllen i Mølle- gade	Bro Mølle	Mads Pedersen
1440 SRD IV p. 365	1 gård	Ringstedgade på nær- re in opposito putei	Mølle	Hans Guldsmid
1448 SRD IV p. 371-72	1 gård med stenhus	Ved åen	Bro	Jens Ipsen
1450 SRD IV p. 367	1 gård	Møllegades nordside	Mølle	Jens Pedersen, rådmand
1451 SRD IV p. 370	1 gård	Po Brogade nedær hænder åen; vest for strædet der løber fra gaden til åen	Bro	Jens Nielsen Bøgesø
1451 SRD IV p. 375-76	1 gård	Skt. Mortens s. østen wet then gade som man går aff Købman- negadhe oc til Sanctæ Martens Kirke	Stueklint	Twæ Ebbernsen

DATO/ KILDER	GODS	STED	FJER- DING	GIVER/SÆLGER
1451 SRD IV p. 370	1 gård	Juxta amnem paa Korssæ gade in parte occidentali	Bro	Johannes Stegære
1455 SRD IV p. 346	Møntergården	Fra Mønterporten til åen	Stueklint	Roskilde Domkirke (dvs. bispens)
1456 ÆA IV p. 228-29 VI 4-5	Bolig med hus; kælder	Norden ved bytinget hart op til Boe Skræd- dærs bolig		Byfoged Mikkell Pedersen og hustru
1463 SRD IV p. 367	1 gård	Porsegade	Mølle	Jens Pedersen, rådmand, og hustru, Kirstine
1469 SRD IV p. 368	1 gård	Ringstedgade	Mølle	Hans Jensen
Senest 1471 Rep ² 2924	1 gård	N.V. for Sortebrød- reklostret på det gade- hjørne, der fører fra Købmandegade til Badstuen		Hr. Oluf Trudsen, bro- der i klostret
1477 SRD IV p. 370-71	1 bolig	Brogade	Bro	Skt. Peders kirke

DATO/ KILDER	GODS	STED	FJER- DING	GIVER/SÆLGER
1478 SRD IV p. 373-74	1 bolig	Under Sandbjerget nordøst for Skt. Mor- tens kirke	Nørre	Jep Nielsen, rådmand
1482 SRD IV p. 364	1 gård	Møllegade	Mølle	Mogens Pedersen og hu- stru, Mette
1485 SRD IV p. 366	1 gård	Vesten for Gråbrødre (Hjultorv)	Mølle	Jens Pedersen
1487/89 SRD IV p. 316, 365	1 gård	Vestre side af Ring- stedgade hænder por- tæn (Med overskrif- ten: Wed pugæ mosæ)	Mølle	Skomager Lasse Peder- sen og hustru, Kristina
1488 SRD IV p. 377	1 øde jord	Købmandebadstue- stræde hænder aen	Stueklint	Karine Jacobs arvinger
1489 SRD IV p. 365-66	1 gård	Hjultorvet poo norræ sidæ	Mølle	Niels Friis, lægbroder i klostret
1496 SRD IV p. 371	1/2 gård		Bro	Hr. Peder og hr. Hans Pigh

DATO/ KILDER	GODS	STED	FJER- DING	GIVER/SÆLGER
1504 SRD IV p. 368	1 del af 1 gård, som Skovkloster allerede eje- de resten af	Ringstedgade	Mølle	Væbneren Christian Nielsen
1505 SRD IV p. 373	1 gård (Rettighederne over samt pantesummen heri)	Brogade	Bro	Væbneren Oluf Daa
1507 SRD IV p. 372	1 jord og hus	Vest for Skt. Peders kirke og norden for bytinget po then tid wor oc nw ær forflyt (Med overskriften: Tygæ Dwæs)	Bro	Sortebrødreklostret
Senest 1507 SRD IV p. 372	Jord og hus og en liden have	Næst sønden på et hjørne ud til åen, mel- lem to stræder, hvoraf det ene kaldes Fisker- strædet		Birgitte Skriver
1509 SRD IV p. 377	1 gård med jordmon (Med overskriften: Bo Olssøns gard)	Peblingehusets stræde = det stræde, hvor pæblingegildehuset står	Stueklint	Ingvar Bossen
1510 SRD IV p. 373	1 gård (Med overskrif- ten: Claus Smetz gard)	Brogade (Jfr. 1505)	Bro	Sognepræsten ved Skt. Mortens kirke, hr. Hans Jensen

DATO/ KILDER	GODS	STED	FJER- DING	GIVER/SÆLGER
1510 SRD IV p. 373	1 gård med have	hænder Magle mølle	Bro	Hr. Claus, broder i klostret
Senest 1513 SRD IV p. 393	1 jord	Syd for Sortebrødre- gård		Mette Pouls
1520 SRD IV p. 369	1 gård (1519: æyendom huss oc jord)	Snabertun	Mølle	Claus Jensen, præbendar i klostret
1520 SRD IV p. 372	1 jord	I then gard som Tige Dwe vdi bode	Bro	Næstved by
U.D. [o. 1300] SRD IV p. 379	Jord og grund, hvorpå et hus var rejst		Stueklint	Johannes Sjællandsfader
U.D. [Senest 1528] SRD IV p. 379	1 gård	Ved åen	Stueklint	Niels Skjold
U.D. [o. 1528] SRD IV p. 373	1 gård	Snabertun	Bro	Mikkel Tuesen

BILAG II SKOVKLOSTERS AFHÆNDELSE

DATO/ KILDE	GODS	STED	FJER- DING	KØBER/MODTAGER
1353 12/3 Dipl Dan 3 IV 18-19	Fundum cum piscario dicto dam	Ad austrum a claustro fratrum predicatorum Nestuedis iuxta am- nem situatum		Valdemar Atterdag
1402 SRD IV p. 392	1 gård	Næstved	Bro	Fru Ingeborg
1434 SRD IV p. 374	Vænger (Jfr. bilag I 1434)	Ved Sortebrødreklo- stret		Sortebrødreklostret
1436 SRD IV p. 376-77	1 øde grund (Jfr. bilag I 1436)	Mellem Salt boderne	Stueklint	Skt. Gertrudsgildet
1440 SRD IV p. 369	1 bolig (Jfr. bilag I 1440)	Nørregade i Mølle- gade		Mads Pedersen
1464 27/2 Rep ² 1822	De grunde (jordegods)	Der ligger i hans gård		Viliom Guldsmid
1471 25/3 Rep ² 2924	1 gård	N.V. for Sortebrød- reklostret på det gade- hjørne, der fører fra Købmandegade til Badstuen		Væbneren Skjalm Pedersen

DATO/ KILDER	GODS	STED	FJER- DING	KØBER/MODTAGER
1476 SRD IV p. 398-99	Møntergården		Stueklint	Jep Pariis
1477 SRD IV p. 370-71	Bolig (2 slagterboder med grund)	(Jfr. bilag I 1374)	Bro	Skt. Peders kirke
[1477] Rep ² 4152	1 gård	Norden ved Sorte- brødre kloster		Benedikte Jensdatter
1478 SRD IV p. 373-74	1 bolig og 1 jordsmon	Hjultorvet	Mølle	Jep Nielsen, rådmand
1498 ÆA IV 135 R 15	1 bod med bygning	Norden ved tinget		Hr. Aksel Lagesen
1507 SRD IV p. 372	1 jord og en liden have samt det, Birgitte Skriver gav klostret (Jfr. bilag I senest 1507)	Udenfor byen lige ved Sortebrødre klosteret og adelvejen til Åderup		Sortebrødreklostret
1512 SRD IV p. 400-01	1 gård	Brogade (Jfr. bilag I 1414 og 1419)	Bro	Peder Arildsen, skriver
1513 SRD IV p. 393	Jord og grund samt det Mette Pouls har givet (Jfr. bilag I senest 1513)	Syd for Sortebrødrene		Sortebrødreklostret
1520	2 øde jorder	Brogade		Næstved by

BILAG III SKOVKLOSTER SOM UDLEJER

DATO/ KILDER	GODS	STED	FJER- DING	LEJER
1357 Dipl Dan 3 V 77-78	1 grund, fundum, tofft (Jfr. bilag I 1372)	Juxta cimiterium b. Petri, in parte occi- dentali	Mølle	Peder Travnøl
1416 ÆA IV 229 VI 6	1 gård	Sydøst for Skt. Mor- tens kirke		Jens Knudsen
1419 SRD IV p. 370	»Predictam terram« (Jfr. bilag I 1414)		Bro	Anders Deyn senere Oluf Remmesnider, der ifg. Jeip yder 3 mark i afgift
1431 Rep ¹ 6508	Husvolden Udmarksjordene til Næstved by			Valdemar Bydelsbak samt prioren i Sortebrød- reklostret. Næstved bymænd.

BILAG IV SKOVKLOSTER SOM PANTHAVER

DATO/ KILDER	GODS	STED	FJER- DING	PANTSÆTTER
1397 ÆA IV 229 VI 7	1 gård	Næstved		Niels Karre får tilladelse til at indløse gården, som er tilfalden klostret efter Oluf Degn
Senest 1467 SRD IV p. 368 (Jfr. bilag I 1469)	1 gård	Ringstedgade østen wd	Mølle	Hans Jensens fosterfader – forhøjet 1467